

ПРАВА ДИТИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ

Відомому педагогу В.Сухомлинському належить вислів: «*Життя коротке, але людина знов і знов переживає його у своїх діях*» [7, с.151]. У цих словах знайшла втілення народна мудрість, яка відобразила різноманітну цінність правовідносин з участю дитини.

Здавна в українському суспільстві формувалися звичаї, що визнавали за дитиною можливість розвиватися вільною і водночас враховувати інтереси суспільства. Завдяки князю Володимиру Мономаху у вжиток було введено правило, згідно з яким особа мала старших шанувати як батьків, а молодших як братів своїх.

В умовах розбудови громадянського суспільства сформовані народом правила поведінки щодо дітей та повага і всебічна реалізація дітьми наданих їм прав набуває важливого значення.

В Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року наша держава визнала ті цінності, що знайшли закріплення у міжнародних правових актах у сфері прав дитини.

Прикладом таких актів є Женевська декларація прав дитини 1924 року; Декларація прав дитини (прийнята Генеральною асамблеєю ООН у 1959 р.); Загальна декларація прав людини 1948 року; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.

Відповідно до ст.1 Конвенції про права дитини 1989 р., дитиною визнається кожна людська істота до досягнення вісімнадцятирічного віку, якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягла повноліття раніше.

На державу покладається обов'язок забезпечити дитині такий захист і піклування, який необхідний для її благополуччя, і держава має вживати всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів [2, с.3]. Водночас відповідальність за дитину, за забезпечення її захисту, відповідальність в межах, визначених законом, її батьків, опікунів чи інших осіб [2, с.3].

Таким чином, у Конвенції про права дитини 1989 р., яку називають «*світовою конвенцією прав дитини*» визначено головний пріоритет у захисті прав дитини як найкраще забезпечення інтересів і потреб дитини. Зазначена конвенція стала складовою національного законодавства України з 27 вересня 1991 року.

Держава має забезпечувати у максимально важливій мірі виживання та здоровий розвиток дитини [2, с.6]. В цьому контексті

держава Україна визнає в Основному Законі, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття [3, с.51], і взяла на себе обов'язки утримувати та виховувати дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування [3, с.52].

Дитина має право на індивідуальність, що включає громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, і не допускається протизаконне втручання у цю сферу [2, с.8].

Дитина здійснює своє право на освіту, і таким чином забезпечується її розвиток. Відповідні суспільні відносини в Україні врегульовані цілою низкою законів, що ґрунтуються на ст.53 Конституції України. Водночас визначено обов'язок дитини здобути повну загальну середню освіту [3, с.53]. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [2, с.53].

Закон визначає обов'язок батьків щодо виховання та розвитку дитини [4, с.150]. Відповідний обов'язок полягає у тому, що батьки:

- виховують дитину в дусі поваги до прав і свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини;
- піклуються про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток;
- забезпечують здобуття дитиною повної загальної середньої освіти і готують її до самостійного життя;
- поважають дитину;
- дотримуються заборони щодо будь-яких видів експлуатації ними своєї дитини;
- фізично не карають дитину і не застосовують щодо неї інших видів покарання, які принижують людську гідність дитини.

Батькам закон надав право на самозахист своєї дитини та право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій за захистом прав та інтересів дитини [4, с.154].

Здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, жорстока поведінка з дитиною та ряд інших юридичних фактів, що мають негативне суспільне значення, є підставою для позбавлення батьківських прав [4, с.164].

Закон визнає власністю дитини майно, придбане батьками або одним із них для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини. Це може бути одяг, інші речі особистого вжитку, іграшки, книги, музичний інструмент, спортивне обладнання [4, с.174].

З метою забезпечення стабільних та гармонійних умов життя дитини, здійснюється її усиновлення. Інститут усиновлення нині отримав належне правове регулювання. Закон проголошує право на таємницю усиновлення [4, с.236].

Дитина, яка досягла віку 16 років, має право на працю і у трудових відносинах прирівнюється у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України [5, с.199].

Злочином є експлуатація дітей [6, с.150]. З об'єктивної сторони, цей злочин полягає в експлуатації дітей, які не досягли віку, з якого законом дозволено працевлаштування (праця дитини використовується з метою отримання прибутку).

Кваліфікуючими ознаками злочину є вчинення злочину щодо кількох дітей, спричинення істотної шкоди здоров'ю дитини, її фізичному розвитку або її освітньому рівню, або злочин вчинено із використанням дитячої праці у шкідливому виробництві.

Отже, правова система України характеризується високим рівнем правової культури і правосвідомості суб'єктів, нормативним втіленням високих стандартів у сфері прав дитини, що ґрунтуються на міжнародних правових актах та здобутках національної культури українців.

1. Загальна декларація прав людини. - К.: Укр. Правн. Фондація, Видавництво Право, 1995. - 12 с.

2. Конвенція про права дитини. - К.: Укр. Правн. Фондація, Видавництво Право, 1995. - 12 с.

3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. - К.: Феміна, 1996. - 64 с.

4. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2002. - №21-22. - С.135.

5. Кодекс законів про працю України. - Х.: ТОВ «Одісей», 2003. - 152 с.

6. Кримінальний кодекс України. - Х.: ПП «Ігвіні», 2006. - 208 с.

7. Права людини: Методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл, гімназій та ліцеїв / Т.Бжезовська, А.Булда, П.Заблодська та ін.; Під ред. Л.Грузінової, Л.Заблоцької, І.Усенка, Г.Цвікальської. - Укр. Правн. Фондація. Вид. «Право», 1996. - 160 с.